ՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ Ի ՀՆՈՒՄՆ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ա. ԾԱԳՈՒՄԸ.

Նախ և առաջ ըսենք՝ թէ հակառակ կարգ մը երևոյթներու՝ շաբաթ կամ սեբաթ բառը ո՛չ սուրբարանօրէն և ոչ պատմականօրէն ոևէ հանդիսութիւն չունի սեբա (= եօթն) բառին հետ։ Շաբաթ կը նշանակէ հանգիստ։

Բաբելոնի մէջ է որ կը հանդիպինք շաբաթի առաջին հետքերուն։ Հոն եօթնի վրայ մէկ օր նուիրուած էր քանի մը շաստուածներու, որոնք հաճ կը նկատուէին այդ օրուան։ Եւ այդ օրը ձախորդ կը համարուէր կարգ մը գործերու համար։ Թագաւորը պէտք չէր որ «ածուխի վրայ եփուած միս ուտէր և ոչ մոխիրի վրայ եփուած հաց. անիկա պէտք չէր որ փոխէր իր զգեստները եւ փայլուն պատմուճան առնէր իր վրայ, ոչ կապ նստէր և ոչ իշխանաբար խօսէր այլոց հետ։ Այդ օր մոգը պէտք չէր որ ոևէ պատգամ արձակէր մեհեանէն, բժիշկը ձեռք երկարէր հիւանդին, ու կարելի չէր որ այդ օրը մէկը անէծք մը կրէր իր վրայ» (Սեպագիր արձանագրութիւնք)։

Նահապետներու պատմութիւնը, Աստուածաշունչին մէջ, ոևէ տեղեկութիւն չ'աւանդեր՝ թէ Եբրայեցիք ի՛նչպէս կը պահէին շաբաթը։ Ցամենայն դէպս տարակոյս չկայ՝ թէ շաբաթի պահպանութիւնը, որ գոյութիւն ունէր արդէն նահապետներու անապատին մէջ բնակութեան առաջին օրերէն, Բաղդէացւոց երկրէն բերած էին անոնք։ Կարելի չէ կարծել թէ շաբաթի օրէնքը Եգիպտացիներէն առնուած ըլլայ, վասնզի անոնք երեք տասնեակներու կը բաժնէին ամիսը։

Շաբաթի հաւանական ծագումը որքան որ Բաղդէացիներէն ըլլալ կարծուի՝ բայց Եբրայական շաբաթը գլխովին կը տարբերի քաղդէական սաբբատուէն, զի Եբրայեցիք կը պահեն այդ օրը ոչ թէ ի պատիւ այս կամ այն աստուածութեան, այլ միայն՝ ի պատիւ Եհովային։ Ճիշդ է որ հրամայուած է այդ օրը հրաժարիլ որոշ աշխատանքներէ, և սակայն այդ հրամանը ընդհանուրին կը վերաբերի և ոչ թէ մարդոց այս կամ այն դասակարգին, և հրէական շաբաթը չունի երբեք ձախորդ օրուան մը նկարագիրը, այլ ընդհակառակը։

Մովսէս Ծննդոց Դիրքին մէջ արարչագործութեան հետ կապեց շաբաթը։ Վեց օր աշխատեցաւ Աստուած և եօթներորդ օրը հանգստացաւ։ Այս պատճառաւ Եբրայեցւոց համար ալ սուրբ և աշխատութիւններէ դադարի օր մը եղաւ շաբաթը։

Սինայի վրայ Աստուած շաբաթի հին սովորութիւնը վերահաստատեց՝ ըսելով. «Ցիշէ՛ հանդիստի (շաբաթի) օրը՝ սուրբ պահելու համար զայն» (Ելք Ի. 8)։ Եհովային վերապահուած օր մըն է անիկա, ուստի բնաւ պէտք չէ այդ օրը աշխատիլ։ այլ միայն Աստուծոյ նուիրիլ (Ելք Ի. 9, 11)։ Շաբաթը մշտնջենական նշանակ մը պիտի ըլլայ Աստուծոյ ու իր ժողովուրդին միջև, այսինքն՝ յաւիտենական ուխտը Աստուծոյ ժողովուրդին (Ելք ԼԱ. 17, Եզեկ. Ի. 12)։ Ան պիտի յիշէ միշտ՝ թէ Եհովան է որ կը սրբէ իր ժողովուրդը, զատելով բոլոր միւս ազգերէն ու իր ծառայութեան մէջ առնելով զայն։

Բ. ՇԱԲԱԹԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.

1. Հանգիստ. — Շաբաթ օրը կը դադրէին սովորական աշխատանքները, նաև անոնք՝ որ հակառակ էին օրուան սրբութեան — հերկել, հնձել, կրակ վառել ու հետևապէս՝ կերակուր եփել, բեռ կրել, առուծախ ընել և քիչ մը երկար պտոյտներ կատարել։ Անասնատողները կամ շաբաթը պղծողները մահուամբ կը պատժուէին ու կորուստի կը մատնուէին ժողովուրդին մէջէն (Ելք ԼԱ. 14)։

2. Ողջակէզներ ու աղօրքի ժողովներ.— Ողջակէզի համար երկու անարատ տարիներ գառնուկներ և իւղով շաղուած երկու նաչիկ կ'ընծայէին Տաճարին (Թիւք ԻԸ. 9-10)։ Ապա ժողովրդական հաւաքոյթ մը տեղի կ'ունենար, ուր աղօթքներ և Օրէնքէն ընթերցումներ կ'ըլլային։ Մակաբայեցւոց ժամանակ, երբ արդէն գոյութիւն ունէին ժողովրդանոցները, կը տեսնենք որ Հրեաները՝ շաբաթը տօնելու համար՝ գաղա-

digitised by A.R.A.R.@

նապէս մերձակայ այրերը կը հաւաքուէին (Բ. Մակ. Զ. 11)։ Յուդիթի գիրքէն ալ կը սորվինք՝ թէ այդ օրը արգիլուած էր ծոմապահութիւն ընել (Յուդիթ Ը. 6)։

3. Հաւատարմութիւն օրէնքին.— Մարգարէները ուրեք ուրեք կը գանգատին շաբաթի օրէնքի եղծումին դէմ։ Նեեմիա, Բաբելոնի գերութենէ դարձին, անոզոք գիրք մը բռնեց՝ արգիլելու համար այդ եղծումները, ու շատ անգամ շաբաթ օրերը փակել տուաւ Երուսաղէմի դռները, որպէսզի տիւրացի վաճառականներ չկարենային ներս մտնել ու իրենց ապրանքները վաճառել Սուրբ Քաղաքին մէջ։

Շատ Իսրայէլացիներ պղծեցին շաբաթը՝ երբ Սիւրիոյ թագաւորը Անտիոքոս Եպիփան արգիլեց անոր պահպանութիւնը (Ա. Մակ. Ա., 45, 48, և Բ. Մակ. Զ. 6)։ Բայց ժողովուրդի ազգայնական հատուածը, գլխաւորութեամբ մակաբեան կամ ասմոնեան իշխաններուն, գերագոյն դիւցազնութեամբ պահեց շաբաթի օրէնքը։ Անապատը ապաստանած Հրեաներ շաբաթ օր մը երբ յարձակում կրեցին Տիւրացիներէ՝ նախամեծար համարեցան ջարդուիլ քան թէ պատերազմիլ։ Եւ ուրիշ Հրեաներ, որոնք շաբաթ օր մը ազօթելու համար այրերու մէջ հաւաքուած էին, հակառակ Մատաթիայի արձակած վճիռին՝ թէ շաբաթի օրէնքը չ'արգիլեր ինքնապաշտպանութիւնը (Ա. Մակ. Բ. 32-41), յոժարակամ յանձն առին կենդանւոյն այրուիլ քան թէ պղծել շաբաթը (Բ. Մակ. Զ. 11)։ Այս պատճառաւ թշնամիները շաբաթ օրե՛ր կ'ընտրէին յարձակելու համար հրէական բանակին վրայ (Բ. Մակ. Ե. 25, ԺԵ. 1)։

Գ. ՓԱՐԻՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴՐԱՆ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐԸ.

Փարիսեցիներու ձեւապաշտութիւնը ազդեց Օրէնքին վրայ ու անոնց վարդապետները ծիծաղելի ու ճղճիմ մանրամասնութեանց տարին անոր մեկնութիւնը։ Արգիլուած էր հիւսել կամ քակել երկու թել, ընել երկու հանգոյց, որսալ մէկ անասուն, գրել երկու նշանակ, քաղել երկու հատ կամ մէկ ծաղիկ կամ մէկ պտուղ։ Արտօնուած էր, սակայն, հանգուցել կօշիկներու առասանները ու գրել այնպիսի բաներու վրայ, զոր օր. աւազի կամ փոշիի վրայ, որոնք կ'անհետացնէին գրութիւնը։

Ճշգրտութեամբ որոշուած էր այն հեռաւորութիւնը՝ մինչև ուր կարելի էր երթալ շաբաթ օրը։ «Շաբաթի ճանապարհին» (Գործք Ա. 12) երկարութիւնն էր երկու հազար կանգուն կամ մօտաւորապէս մէկ մղոն։ Այս հեռաւորութիւնը քաղաքէն արտաքոյ տեղերու համար էր, իսկ քաղաքին մէջ կտրուած ճամբան հաշիւի չէր առնուեր։

Օրէնքը կ'արտօնէր շաբաթ օրերը սահմանեալ զոհերու ընծայարերութիւնը, սովորական ծէսերու համաձայն Զատկի տօնակատարութիւնը և թլփատութեան արարողութիւնը, շաբաթ օրուան վրայ առաջնութիւն տալով միշտ թլփատութեան և մանաւանդ Զատիկին, որ կը տօնուէր իր որոշեալ օրը։ Արտօնուած էր նոյնպէս աշխատիլ՝ հեռացնելու համար մահուան վտանգը, ազատելու համար փլատակներու ներքև մնացած ողջ մէկը (եթէ մեռած ըլլար՝ պէտք էր որ իր տեղը մնար մինչև անցնէր շաբաթը) ու խնամելու համար ծանր հիւանդ մը։ Բայց արգիլուած էր կոտրած ոսկոր մը տեղը դնել։ Քահանայ մը Տաճարին մէջ ծառայած ատեն երբ վիրաւորուէր իր մատը՝ կրնար վէրքը կապել, բայց կնիքի շիւղով մը միայն։ Հորի մը կամ ջրամբարի մը մէջ ինկած անասուն մը կրնար չուաններով դուրս հանուիլ, բայց այն պարագային միայն՝ երբ մահուան վտանգ սպառնար անոր։ Արգիլք չկար ջրելու տանիլ անասուն մը և ջուր քաշել անոր համար։

Դ. ՇԱԲԱԹԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Նախընթաց ուրբաթ օրը տեղի կ'ունենար պատրաստութիւնը կամ Պարասկեւը (Մրկ. ԺԵ. 42, Ղուկ. ԻԳ. 54, Յովհ. ԺԹ. 31)։ Այդ պատրաստութիւնն էր՝ կարգի դնել զգեստները, եփել կերակուրները, պատրաստել սեղանը, վառել ճրագները, որոնք պէտք է վառ մնային մինչև շաբաթին աւարտը, և այլն։

Շաբաթը կը սկսէր արևը մարը մտնելուն պէս (աւելի ճիշդ՝ երեք աստղ երև-

digitised by A.R.A.R.@

նալէն յետոյ. առաջին ատաղին տակաւին վերջացած չէր համարուեր ուրբաթը, իսկ երկրորդ ատաղը ուրբաթի և շաբաթի անջրպետն էր), ու կը տեւէր մինչեւ արեւի յաջորդ մարը մտնելը։ Կը հնչեցնէին վեց փողեր. մին՝ դաշտային աշխատանքները դադրեցնելու համար, մին՝ արհեստանոցներն ու կրպակները փակելու համար, մին՝ ճրագները վառելու համար. միւս երեք փողերը կը յայտնէին աւարտիլը ուրբաթի անուրբ և սկսիլը շաբաթի սուրբ օրուան։

Շաբաթի առտուն Տաճարին մէջ տեղի կ'ունենային երկու անարատ տարեւոր դառնուկներու զոհումը և իւղով շաղուած երկու նաշիհներու ընծայաբերութիւնը (Թիւք ԻԸ. 9–10)։ Այդ օր երկու անգամ կը հաւաքուէին սինագոգներու մէջ. նախ առաւօտուն և երկրորդ՝ երեկոյին։ Առտուան հաւաքումին կ'աղօթէին ու կ'ընթեռնուին Օրէնքն ու մարգարէութիւնները ու արամերէնի կը թարգմանէին ու կը մեկնէին անոնց երբայական բնագիրները։ Իսկ երեկոյեան հաւաքումին էջ մը միայն կ'ընթեռնուին Օրէնքէն։

Ճշմարտելու համար Եսայիի (ԿԱ. 10) մէկ հատուածը («Զգեցոյց ինձ պատմուճան ուրախութեան»)՝ Հրեաները հոգ կը տանէին հագնիլ իրենց ամենէն գեղեցիկ զգեստները եւ ուրախութեամբ անցընել այդ օրը։ Պատուական սեղան կը վայելէին երեք անգամ. մէկը՝ ուրբաթ երեկոյին, այսինքն՝ շաբաթի սկզբնաւորութեանը, միւսը՝ շաբաթ օրուան միջօրէին և երրորդը՝ յետմիջօրէին։

Սփիւռքի Հրեաներն ալ խստիւ կը պահէին շաբաթը։ Որովհետեւ շաբաթի օրէնքը գերադաս էր զինուորական օրէնքէն, այդ պատճառաւ Հռոմայեցիք ազատ կացուցին Հրեաները զինուորական ծառայութենէ։ Ասկէ զատ՝ Օգոստոս կայսր արտօնեց անոնց շաբաթ օրերը չերեւիլ դատարաններու մէջ, ու հրամայեց որ Հրեաները հետեւեալ օրը ներկայանան դրամի և ցորենի հասարակաց բաշխումին, որոնք շաբաթ օրերը տեղի կ'ունենային ըստ սովորութեան։

Ե. ՇԱԲԱԹԸ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ.

Աստուածորդին Յիսուս յայտարարեց՝ թէ ինք է տէրը շաբաթին ու չկամեցաւ որ շաբաթի օրէնքը բռնի պարտադրուի մարդոց։ Ասկէ զատ՝ Անիկա բնական օրէնքը գերադաս համարեցաւ ծիսական օրէնքէն, և թոյլ տուաւ իր առաքեալներուն՝ որ այդ օրը իրենց քաղցը յագեցնելու համար արտէ մը հասկ կորզեն և ուտեն։ Մեր Տէրը շաբաթ օր մը ժողովրդանոցին մէջ բժշկեց մարդու մը գօսացած ձեռքը և Երուսաղէմի մէջ՝ երեսունութ տարուան անդամալոյծը, հռչակելով՝ թէ ոեւէ դրական օրէնք չի կրնար խափանել Աստուծոյ գործը։ Նոյն քաղաքին մէջ ուրիշ շաբաթ օր մը բացաւ ի ծնէ կոյրին աչքը։ Գալիլիայի մէկ ժողովրդանոցին մէջ շաբաթ օր մը հրաշքով ուղղեց կնոջ մը կորացած մէջքը։ Բիչ յետոյ, շաբաթ օր մը դարձեալ, փարիսեցիի մը տան մէջ ջրգողեալ հիւանդ մը բժշկեց։

Այսպէս ամենուրեք աստուածային վարդապետը կ'օգտուէր ներկայացած առիթներէն՝ աւելի լայն ու աւելի մարդկայնական իմաստ մը տալու համար շաբաթի օրէնքին, դատապարտելով Փարիսեցւոց սեղմ ու սին բծախնդրութիւնները։

Կը կարդանք Գործք Առաքելոցին մէջ՝ որ առաքեալները յաճախ շաբաթ օրերը կը մտնէին Սփիւռքի սինագոգները, ինչպէս կ'ընէր իրենց վարդապետը Հրէաստանի մէջ, ու կը քարոզէին Աւետարանը հոն հաւաքուած Հրեաներուն։

Զ. ՇԱԲԱԹԸ ԱՐԻՒ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ.

Շաբաթի պահպանութիւնը մինչեւ այսօր յուդայականութեան գլխաւոր արտաքին արտայայտութիւնը եղած է։ Հանգիստի կանոնը փարիսեցիական բովանդակ բծախնդրութեամբ կը գործադրուի դեռ և մասնաւոր հանդիսաւորութիւն մը տրուած է շաբաթի պաշտամունքներուն։ Ռաբբիները արգիլուած աշխատանքներու երեսունինը տեսակներ կը թուեն ամենամանր սեղմումներով։ Արգիլուած է աղօրիքով մանրելը, հետեւապէս նաեւ՝ ոեւէ բան յղկելը. արգիլուած է շէնք շինելը, հետեւապէս նաեւ՝ կաթը մակարդելը, ինչ որ բազմաթիւ մասունքներ միութեան մը վերածել կը նշանակէ. արգիլուած է կրակ վառել, մինչեւ իսկ լուցկի մը՝ սիկարի համար, և եթէ կարելի չըլլայ ոչ–հրեայի մը

digitised by A.R.A.R.@

(շաբբաթ կոյ = շաբաթի օտարական) օգնութեանը դիմել, կը պարտաւորուին ցուրտի և խաւարի անպատեհութեանց ենթարկուիլ։ Արգիլուած է ոեւէ բեռ կրել. հեռեւապէս չեն կրնար վրանին առնել ո՛չ դրամ, ոչ բանալիներու տրցակ, ոչ գոհարեղէն. հագիւ կրնան թաշկինակ մը ունենալ, պայմանաւ որ գգեստի մաս կազմելու համար գօտիի ձեւ տուած անոր։ Բնաւ չեն կրնար կառք նստիլ, նուագարան ածել, գիր գրել, գործի մասին խօսիլ եւ պտոյտի ատեն մէկ մղոնէն աւելի հեռանալ իրենց բնակած քաղաքէն կամ գիւղէն։

Ուրբաթի երեկոյեան տեղի կ'ունենայ շաբաթի ընդունելութիւնը, արարողութիւն՝ որ սկսած է ԺԶ. դարէն ու իր ծագումը կը պարտի Սաֆէտի քաղաքական ոարբիներուն։ Այս վերջիններս Շաբաթի խոսեցեալը դիմաւորելու համար ճերմակ լաթեր հագած դաշտերը կ'երթային։ Մինչև այսօր տակաւին կ'երգուի այն ատենուան երգերէն մէկը, որուն կրկնակն է. «Եկո՛ւր, ո՛վ սիրելիս, եկուր դիմաւորէ խօսեցեալը, դիմաւորէ՛ Շաբաթը, զոր պիտի ընդունինք քիչ յետոյ»։

Նոյն երեկոյին ընտանիքին հայրը երբ տուն մտնէ՝ կ'օրհնէ մանուկները և ի պատիւ իր կողակիցին կ'արտասանէ ժրագլուխ կնոջ դրուատիքը (Առակք Լ.Ա. 10-31), ու կը նախագահէ կիդդուշի կամ շաբաթի սրբագործումի արարողութեան։ Այս նպատակաւ բաժակ մը կը լեցնէ գինիով ու կ'ըսէ. «Վեց օրուան մէջ ստեղծուեցան երկինքն ու երկիրը ու Աստուած հանգչեցաւ եօթներորդ օրը։ Կ'օրհնենք զքեզ, Տէր՝ մեր Աստուածը, տիեզերքի թագաւորը, որ ստեղծեցիր պտուղն ու որթատունկը. կ'օրհնենք զքեզ՝ որ հացը կը բուսցնես հողէն։ Կ'օրհնենք զքեզ, Տէր՝ մեր Աստուածը, որ հաճեցար մեզ ու սրբեցիր քու օրէնքներովդ, և, ի յիշատակ արարչագործութեան, սիրով ու հաճութեամբ բաժին տուիր մեզ շաբաթը»։ Ապա սեղանակիցները կ'ըմպեն իրենց բաժակները ու կը սկսի ընթրիքը։

Առաւօտեան պաշտամունքը, ինչպէս ի հնումն, հիմակ ալ կը կայանայ Թորայի կամ Հնգամատեանի և մարգարէութիւններէն յարմար էջի մը ընթերցումին մէջ։ Հնգամատեանի ընթերցումը կը տեւէ մէկ տարի. ատոր համար բաժնուած է 54 հատուածներու։ Իրենց յատուկ դարանէն կամ տապանակէն դուրս կը հանեն ընթերցման համար պէտք եղած գլարները ու հանդիսաւորութեամբ կը գետեղեն զանոնք բարձրագիր սեղանի մը վրայ, ուր կը համախմբուի ժողովուրդը՝ համբուրելու համար գլարները։ Ներկաներէն մէկը սաղմոսերգելու կը հրաւիրուի նուիրական բնագիրին վրայէն։ Այս պատիւը երբեմն ճանաչուի կը հանուի ի նպաստ բարեսիրական ձեռնարկի մը։ Հրաւիրեալը կը կանգնի գլարուն Հնգամատեանին քով և ուրիշ վարժ հրեայ մը եղանակով կ'ընթեռնու էջը։ Հրաւիրեալը կ'արտասանէ ընթերցուածին սկիզբի և վերջի օրհնութիւնները միայն։

Երբայական բնագիրը արամերէնի եւ յունարէնի թարգմանելու սովորութենէն առաջ եկած է նաև զայն մեկնելու սովորութիւնը, մեկնութիւն՝ զոր կը կատարեն ոարբիները և որուն շատ անգամ քարոզի ձև կու տան։ Երբեմն, սակայն, պարզ աշխարհականներ ալ կը կատարեն այդ քարոզութիւնը։ Ապա հանդիսաւորապէս եւ սաղմոսերգութեամբ կը գետեղեն Թորան իր տապանակին մէջ։ Նուիրական գլարները փակելէ առաջ մաղթանքներ կ'ըլլան պետութեան և կրօնական ու քաղաքական իշխանութեանց համար։ Մասնաւոր պաշտամունք մըն ալ կայ, Մուսաֆը (Յաւելուած), զոր սովորաբար կը կցեն առաւօտեան պաշտամունքին։

Յետմիջօրէի պաշտամունքը, որ Մինիհա կը կոչուի, աւելի հանդիսաւոր ու աւելի երկար կ'ըլլայ շաբաթ օրերը։ Այդ միջոցին կը գովաբանեն սուրբ օրուան փառքը. «Մէկ ես դուն ու մէկ է քու անունդ, և ո՞վ կը նմանի քու Իսրայէլ ժողովուրդիդ, միակ ժողովուրդը երկրի վրայ։ Այն ժողովուրդին, որ քուկդ է, տուիր շքեղ փառք մը, փրկութեան պսակ մը, որ է հանդիստի սուրբ օրը։ Ուրախացաւ ատով Աբրահամ, բերկրեցաւ Իսահակ եւ Յակոբ ու իր որդիքը հանդիստ վայելեցին։ Սէր և շնորհաց առատութիւն, ճշմարտութիւն և հաւատարմութիւն, խաղաղութիւն և սրտի հանգստութիւն, անդորրութիւն և ապահովութիւն. ասո՛նք են անոր պարգևները. լիակատար հանդիստ մըն է անիկա, ինչ որ հաճոյ կը թուի քեզ»։

digitised by A.R.A.R.@

Երեկոյեան պաշտամունքին կամ «շաբաթի փակում»ին կ'աւելցնեն աղօթքներ, զորս կ'երկարեն իսէր գլխենի հոգիներուն, որոնք, ինչպէս կը հաւատան, հանդիստ կ'առնեն ու կը յաղեցնեն իրենց ծարաւը այնքան ատեն՝ որքան տևէ շաբաթը։

Պաշտամունքէ դարձին՝ ընտանեօք կը փակեն շաբաթը Հաբդալլահով, որ կը նշանակէ «բաժանում սուրբ օրերու անսուրբ օրերէ»։ Նախ ճրագ մը կը վառեն. ապա ընտանիքին պետը բաժակ մը մինչև բերանը կը լեցնէ գինիով ու միւս ձեռքով կը բռնէ անուշահոտ տունկ մը. յետոյ կ'օրհնէ գինին ու անուշահոտ տունկը՝ և կը հոտոտէ զայն. կ'օրհնէ նաև ճրագը, ու ներկաները կ'ըմպեն գինին ու անոր վերջին կաթիլներէն մէկ քանին գետին կը հեղուն՝ ի նշան ուրախութեան. մնացեալ կաթիլները ճրագին վրայ կը սրսկեն ու կը մարեն զայն։ Ասիկա նշան է լոյսի և խաւարի և սուրբի ու անսուրբի միջև եղած տարանջատութեան։

Վերջացնելէ առաջ ըսենք՝ թէ ազատամիտ Հրեաներէն ոմանք, ինքնակամ, կիրակի օրուան կը փոխադրեն շաբաթի հանդիստն ու պաշտամունքը՝ մասամբ կամ ամբողջովին։

Հայացուց՝ Մ. Ե. Ն.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ԱՐԱՐԱԾԷՆ ԱՌ ԱՐԱՐԻՉ

Իմ վաղամեռիկ Գեղամ Գուշակեանին

Ա.

Դո՛ւն որ ըսիր. —
«Թող ըլլայ լո՛յս»,
Եւ խառնին մէջ բաժնեցիր
Երկինք, երկիր եւ ովկիանոս,
Մինչ բարեզօր
Լոյսիդ ի տես՝
Տարրերն այս նոր
Օրհնեցին քեզ.

Լսէ՛ զիս Տէր,
Շառայլներուն տակ լոյսերուդ
Ի՛նչ փոյթ, ինչ փոյթ,
Թէ միտս կ'ապրիմ,
Երբ հոգւոյս մէջ խաւա՛րն ահա
Կը տարածուի, եւ օրէ օր
Կը թանձրանայ.

Բարի լոյսէդ տո՛ղ մը միայն
Թող թափանցէ հոգիէս ներ՛ս.
Զաղջախ ՀԱԽԱՏՔՆ հոն որպէսզի
Ո՛չ ըստանայ:

Բ.

Դո՛ւն որ ըսիր. —
Ուր գիշերին
Թող տողտողան աստղեր բազում,
Արշալոյսին՝
Կաթիլներուն տակ ամազուն՝
Անձրեւածին՝
Երկինք զարկէ ծիածանով
Երկիր ու ծով,

Լսէ՛ զիս Տէր,
Աստղերուդ տակ

digitised by A.R.A.R.@